

POLSKIE PERIODYKI POŚWIĘCONE PROBLEMATYCE POLONIJNEJ
W LATACH 1985 - 1986

Spostrzeżenie, że badania naukowe w zakresie tzw. problematyki polonijnej nadal rozwijają się bardzo dynamicznie, należy już obecnie do repertuaru spostrzeżeń, które utraciły niemal całkowicie walor odkrywczosci. Niemniej, właśnie od niego należy rozpocząć przegląd polskich czasopism poświęconych prezentowaniu wyników tychże badań. W kręgu naszego zainteresowania znajdują się w zasadzie trzy tytuły: „Przegląd Polonijny”, „Studia Polonijne” oraz „Rocznik Polonijny”. Jedyne pierwsze z wymienionych czasopism ukazuje się bez opóźnień; w latach 1985 - 1986 opublikowano osiem zeszytów. Z mniejszą punktualnością ukazują się natomiast kolejne tomy „Studiów Polonijnych”. Tom szósty, datowany na rok 1984, dotarł do rąk czytelników dopiero w drugiej połowie 1985 r. Ze znacznie większym opóźnieniem ukazuje się „Rocznik Polonijny”; w połowie 1987 r. opublikowano bowiem dopiero podwójny zeszyt „Rocznika” za lata 1982 - 1983.

„Przegląd Polonijny”

W interesujących nas tutaj ośmiu zeszytach „Przeglądu Polonijnego” za lata 1985 - 1986 zamieszczono ogółem 34 artykuły i rozprawy, 33 informacji i wspomnień oraz 49 recenzji prac z zakresu tzw. problematyki polonijnej, a także dotyczących zagadnień ruchów migracyjnych oraz spraw etnicznych. Na szczególną uwagę, jak się wydaje, w wymienionych zeszytach „Przeglądu” zasługuje pięć artykułów, stanowiących pokłosie seminarium na temat chłopskich zbiorowości polonijnych w krajach socjalistycznych, jakie odbyło się w maju 1984 r. w Krakowie. Ukazanie się w „Przeglądzie” tekstów referatów wygłoszonych podczas tego seminarium stanowi niewątpliwie dobre wprowadzenie w zagadnienia, które dotychczas pozostawały na uboczu głównego nurtu penetracji badawczej — mimo iż stanowią one integralną część problematyki polonijnej. Wydaje się również, że autorom dwóch z tych artykułów udało się w ciekawy sposób zarysować kwestie, wokół których powinny rozwinąć się dalsze dociekania naukowe.

Andrzej Brożek (z. 1/1985) przedstawił ogólną charakterystykę chłopskich zbiorowości polonijnych w krajach socjalistycznych, wskazując, iż zbiorowości te są albo pochodzenia autochtonicznego, albo też powstały w wyniku migracji ludności polskiej w XVIII - XIX w. (Rumunia, Jugosławia, Węgry). Ich liczebność trudna jest do ustalenia, gdyż poza ZSRR, gdzie została objęta oficjalnymi i dość dokładnymi statystykami, brakuje jednoznacznych danych. Podejmując kwestię procesów, jakim zbiorowości te podlegały w przeszłości i jakim podlegają obecnie, autor skoncentrował się na Polonii radzieckiej, podkreślając wynikające z obserwacji danych statystycznych spostrzeżenie, iż asymilacja postępuje stosunkowo wolno, a znajomość języka — czy też raczej jego nieznanie — nie determinuje bynajmniej świadomości narodowego pochodzenia. Z kolei Ryszard Kantor (z. 2/1985), zarysowawszy stan badań etnograficznych nad zbiorowościami polonijnymi w Czechosłowacji, Rumunii, Jugosławii i na Węgrzech, przedstawił propozycję przyszłych badań etnograficznych nad tymi zbiorowościami. Ważąc zaś trudności, na jakie mogą napotkać badania monograficzne, postulował autor prowadzenie ich we współpracy z badaczami krajów, w których znajdują się owe chłopskie zbiorowości polonijne. Zofia Kurzowa (z. 3/1985) natomiast omówiła sytuację językową polskiej ludności wiejskiej w Litewskiej i Białoruskiej SSR, dochodząc do wniosku, iż proces wy-

zbywania się języka polskiego przez przedstawicieli Polonii radzieckiej nie natęży się. Można więc spodziewać się, że zarówno substancja gwar polskich oraz polskiego interdialektu na Litwie i Białorusi będą się nadal samodzielnie rozwijały. Barbara Kopydłowska-Kaczorowska i Eugeniusz Klósek (z. 4/1985) przedstawili we wspólnym artykule przebieg badań etnograficznych nad zbiorowością polonijną zamieszkującą w kilku wsiach na Bukowinie rumuńskiej, zaś Ewa Krasińska (z. 4/1985) — wyniki badań nad dziejami i kulturą zbiorowości potomków osadników z Polski we wsiach Derenk i Istvánmajor na Węgrzech.

Problem polskiej polityki emigracyjnej w stosunkach między Polską a RFN w latach 1955-1981 podjął w swoim artykule Jan Korbel (z. 1/1985). W konkluzji sformułował autor postulat ustabilizowania polskiej polityki emigracyjnej oraz uniezależnienia jej od wahań koniunktury w stosunkach międzynarodowych — w tym i od aktualnego stanu stosunków pomiędzy Polską a RFN — a także i od sytuacji wewnętrznej. Dotychczas politykę emigracyjną Polski charakteryzuje duża labilność, co prowadzi w efekcie do nieodwracalnych, choć zupełnie zbędnych strat w stanie polskiej substancji narodowej. W rezultacie polska polityka emigracyjna potwierdza zasadność powiązania w zachodniemieckiej teorii prawa i praktyce ustawodawczej pojęcia „obywatelstwo” z pojęciem „narodowość”, co stanowi poważne podważenie powojennej weryfikacji rodzimych Polaków na Ziemiach Zachodnich i Północnych.

Zagadnienie obywatelstwa i przynależności państwowej poruszają w omawianych dwóch rocznikach „Przeglądu” artykuły Andrzeja Kiedrzyńca. W pierwszym z nich (z. 2/1985) zarysował autor sprawę warunków naturalizacji indywidualnej w Stanach Zjednoczonych interpretowanych poprzez pryzmat ustawy o imigracji i przynależności państwowej z 1952 r. W drugim, trzyczęściowym artykule omówił natomiast autor problem przynależności państwowej oraz obywatelstwa w prawodawstwie Stanów Zjednoczonych, poruszając zagadnienia nabywania obywatelstwa oraz przynależności państwowej (z. 1/1986), utraty amerykańskiej przynależności państwowej (z. 2/1986) i podwójnej przynależności państwowej (z. 3/1986).

Teoretyczne problemy badań etnicznych poruszają artykuły: Grzegorza Babińskiego (z. 2/1986), Jerzego Depy (z. 1985), Janusza Muchy (z. 1/1985 i z. 1/1986). G. Babiński w zwięzłej formie zakresił płaszczyzny analizy społeczeństwa pluralistycznego, J. Depa omówił teorię grup mniejszościowych H. M. Blalocka, podejmując próbę rekonstrukcji zasięgu teorii oraz analizy niektórych jej twierdzeń. W polu zainteresowania J. Muchy znalazły się natomiast poglądy amerykańskich socjologów reprezentujących nurt neokonserwatywny na problemy etniczne w Stanach Zjednoczonych. Z artykułami tymi koresponduje ściśle rozprawa Josepha Hruby i Erica O. Holberga (z. 4/1985), w której autorzy podjęli próbę udowodnienia tezy o zasadniczej spójności podejścia do kwestii etnicznych w socjologii amerykańskiej. Wyróżniwszy dwa modele, stanowiące podstawę refleksji naukowej na temat etniczności: pierwszy, kładący nacisk na wolność jednostki, i drugi, akcentujący rozwój struktury organizacyjnej, autorzy doszli do wniosku, iż każdą teorię stosunków etnicznych i każde badanie empiryczne prowadzone na tym polu można wyprowadzić z jednego z tych modeli.

Problemy związane z wieloetniczną strukturą społeczeństwa amerykańskiego w omawianych rocznikach „Przeglądu Polonijnego” podnieśli w swoich artykułach także Małgorzata M. Wawrykiewicz (z. 2/1985) i Jarosław Rokicki (z. 1/1986 i z. 4/1986). M. M. Wawrykiewicz przedstawiła w zarysie genezę etnicznych organizacji ubezpieczeniowych w Stanach Zjednoczonych, prawdziwości ich przemian, ich funkcję oraz strukturę. Natomiast J. Rokicki podjął problem zmian kultury

danej zbiorowości w procesie migracji. W odniesieniu do Polonii amerykańskiej autor zauważył, że stanowi ona zbiór grup utworzonych według rozmaitych kryteriów, połączonych przede wszystkim wspólnotą pochodzenia narodowego. Pomieędzy niektórymi z tych grup zachodzą kontakty społeczne, istnieje więc formalna lub nieformalna, inne zaś pozostają w izolacji. Trudno zatem mówić o jednej kulturze polonijnej jako o zwartym systemie, mimo iż niewątpliwie istnieją wspólne cechy jej elementów. W drugim artykule J. Rokicki zarysował na przykładzie konfliktu o pasterkę w diecezji Scranton, Pa., znaczenie obrzędu religijnego jako symbolu grupy etnicznej.

Etniczne problemy państw europejskich poruszyli dwaj autorzy: Hilde Weiss (z. 3/1986) oraz Andrzej Porębski (z. 3/1985). H. Weiss omówiła najważniejsze problemy etniczne w powojennej Austrii oraz przedstawiła instytucje, podejmujące w Austrii badania nad problematyką etniczną. Zastanawiające wydać się musi to, że wśród grup narodowych, znajdujących się w zasięgu zainteresowań socjologów austriackich, nie wspomniana autorka o Polakach.

W krąg całkowicie odmiennych problemów wprowadza czytelników A. Porębski, który podjął rozważania na temat związków i zależności między interesem grupy etnicznej a interesem państwa na przykładzie grupy retoromańskiej w Szwajcarii. Przedstawivszy zwięzłe dzieje kształtowania się kultury retoromańskiej, zarysował autor sytuację ludnościową i językową Retoromanów, by w końcu — na zasadzie zestawienia — omówić interesy Retoromanów oraz państwa w dziedzinie języka, prawa, kierowania procesem asymilacji oraz gospodarki.

Na łamach omawianych zeszytów „Przeglądu Polonijnego”, co całkiem zrozumiale, dość licznie reprezentowana jest problematyka historyczna. George Nellemann (z. 1/1985) omówił sprawę napływu do Danii polskich robotników rolnych, natomiast Wiesława Eder (z. 3/1985) kwestię wychodźstwa ludności polskiej do Holandii w latach 1908-1939. Jarosław Fischbach (z. 3/1985) przedstawił z kolei sprawę zmiany liczebności oraz rozmieszczenia wychodźstwa polskiego we Francji od emigracji polistopadowej aż do lat siedemdziesiątych bieżącego wieku. Trud włożyć przez autora w zebranie cytowanego materiału był niewątpliwie znaczny. Szkoda jednak, że autor poprzestał na uporządkowaniu materiału, nie kusząc się o jego krytyczną analizę.

Odrębne miejsce wśród rozpraw zamieszczonych w omawianych tu rocznikach „Przeglądu Polonijnego” zajmuje niewątpliwie monograficzne opracowanie Tadeusza Marszała (z. 4/1986) na temat skupiska polonijnego w miejscowości Beaulieu w dep. Loire. Postulat opracowywania monografii tego rodzaju skupisk polonijnych stawiano już dawno, lecz bez zbyt wielkich rezultatów.

W kręgu kwestii związanych z dziejami Polonii francuskiej pozostają również artykuły Marii Barbary Topolskiej (z. 3/1986), próbującej zarysować obraz Polski, jaki prasa polonijna wydawana we Francji przekazywała swoim czytelnikom, oraz Kazimierza Macieja Żaby (z. 4/1986), który podjął próbę scharakteryzowania organizacji polonijnych we Francji. Wreszcie Tadeusz Panecki (z. 1/1986) przedstawił powstanie i strukturę Polskiej Organizacji Walki o Niepodległość, działającej w latach 1941-1944 na terenie Francji, Belgii i Holandii.

Na uwagę zasługują niewątpliwie artykuły Haliny Florkowskiej-Frančić i Mirosława Frančića (z. 1/1986 i z. 2/1986) oraz Mirosława Frančića (z. 4/1986). W pierwszym z nich autorzy starają się na podstawie listów, jakie otrzymywał Józef Ignacy Kraszewski ze Stanów Zjednoczonych, odtworzyć zbiorowy portret Polonii amerykańskiej. W drugim natomiast, zamieszczonym w dziale *Informacje i wspom-*

nienia, kreśli autor losy amerykańskiej tułaczki Juliana Horaina, jednego ze współpracowników „Dziennika Warszawskiego”, redaktora kilku gazet polskich ukazujących się w latach siedemdziesiątych ubiegłego stulecia w Stanach Zjednoczonych.

W dwóch omawianych rocznikach „Przeglądu Polonijnego” znajdują się również rozprawy oraz informacje zarówno na temat historii, jak i współczesności kilku organizacji polonijnych. Adam Walaszek (z. 4/1985 i z. 2/1986) przedstawił historię i działalność Stowarzyszenia Mechaników Polskich w Ameryce w latach 1919-1945 oraz Stowarzyszenia Drukarzy Polskich w Chicago w latach 1892-1944, natomiast Adam Winiarz (z. 2/1985) zamieścił krótką informację o dziejach harcerstwa polskiego w Mandżurii w latach 1918-1942. Z kolei Urszula Kaczmarek (z. 2/1985 i z. 4/1985) poinformowała czytelników o działalności Koła Kobiet Polskich w Warnie, istniejącego od 1981 r., oraz Polskiego Stowarzyszenia Kulturalnego im. Józefa Bema na Węgrzech, stanowiącego główną organizację skupiającą osoby polskiego pochodzenia w tym kraju. Bolesław Klimaszewski natomiast przedstawił informację (z. 1/1986) dotyczącą Biblioteki Polskiej w Londynie.

Odmienny charakter od wymienionych wyżej prac ma rozprawa Danuty Piątkowskiej (z. 2/1986) poświęcona stosunkowi polskich socjalistów zamieszkałych w Stanach Zjednoczonych Ameryki do wydarzeń rewolucyjnych 1905 r. na ziemiach polskich. Odmienność tego opracowania polega przede wszystkim na tym, że stanowi ono próbę spojrzenia na historię Polski poprzez pryzmat wychodźców polskich przebywających za Oceanem. W konkluzji autorka stwierdziła, że natężenie fali rewolucyjnej aktywizowało środowiska wychodźcze, lecz jednocześnie bodźce — głównie w formie pieniędzy oraz wsparcia moralnego, przychodzące z Oceanu — nie pozostawały bez wpływu na walkę toczoną w kraju. Rozpatrując przeto wydarzenia rewolucyjne na ziemiach polskich łącznie ze zmianami, którym podlegała część wychodźstwa polskiego w Stanach Zjednoczonych Ameryki, otrzymujemy pełniejszy obraz procesów zachodzących w okresie od 1905 do 1907 r. Wniosek ten, jak się wydaje, stanowi niezwykle istotną, choć wciąż jeszcze niedocenianą, dyrektywę badawczą o bardzo szerokim zasięgu.

Z rozległej problematyki sportu i turystyki polonijnej podniesione zostały w omawianych zeszytach „Przeglądu Polonijnego” zaledwie dwie kwestie. W artykule Ady Kawiorskiej i Marka Szczerbińskiego (z. 4/1985) zarysowana została sprawa polonijnego ruchu turystycznego do Polski w latach międzywojennych, natomiast w artykule Bożeny Smolec i Marka Szczerbińskiego (z. 3/1986) przedstawiony został na podstawie relacji w prasie krajowej i polonijnej stosunek Polonii wobec udziału Polski w Igrzyskach Olimpijskich w okresie lat międzywojennych.

Na zakończenie tej części przeglądu odnotować należy brak w omawianych zeszytach „Przeglądu” opracowań z zakresu problematyki literaturoznawstwa oraz językoznawstwa, dobrze eksponowanej w latach poprzednich. Dwie informacje Władysława Miodunki (z. 1/1985 i z. 2/1986) na temat nauczania języka polskiego jako obcego w świecie oraz o nauczaniu języka polskiego w środowiskach niemieckojęzycznych, a także informacja Magdaleny Szelc (z. 1/1986) na temat poszukiwań teorii nauczania języka polskiego jako obcego, stanowią ciekawe przyczynki do problemów metodyki nauczania języka obcego, lecz przecież nie przynoszą rozwiązań istotnych kwestii metodycznych.

Trudno również uznać, by informacja Jerzego Adama Radomskiego (z. 4/1985) o Polonii w prowincji Mendoza w Argentynie w dostatecznym stopniu odzwierciedlała problematykę Polonii w krajach Ameryki Łacińskiej, zaś informacje

Andrzeja Chodubskiego (z. 4/1986) o Polakach w Azerbejdżanie i Adama Winiarza (z. 4/1986) o polskim gimnazjum w Harbinie w latach 1915-1949 wyczerpywały zagadnienie Polonii w krajach azjatyckich.

„Studia Polonijne”

Można najogólniej powiedzieć, że artykuły do VI tomu „Studiów Polonijnych” zostały dobrane pod kątem problemu integracji migrantów ze społeczeństwem przyjmującym. Jan Turowski rozważa teoretyczne ujęcia problemu integracji grup etnicznych, zauważając, iż teoria integracji zrywa z pewnymi utrwalonymi w nauce i w potocznym myśleniu stereotypami na temat przebiegu procesów przenikania się kultur i identyfikacji grupowej oraz określa odmienną treść znaczeniową upowszechnionych już kategorii pojęciowych. W świetle tej koncepcji nie uznaje się możliwości asymilacji w makroskali. W związku z tym można mówić o asymilacji tylko danej jednostki.

Ks. Józef Majka oraz Józef Bakalarz TChr. przedstawili zagadnienie integracji grup etnicznych w świetle katolickiej nauki społecznej oraz prawodawstwa kościelnego. Ciekawą kwestię ekonomicznych uwarunkowań integracji Polonii ze społeczeństwem amerykańskim podniósł Piotr Taras, dochodząc m.in. do wniosku, że czynnik ekonomiczny jest integralną częścią wspólnego dobra, środkiem wyrażającym inne, duchowe wartości, jest przenośnikiem systemu działania społecznego, zaś jego niewystarczalność lub brak uniemożliwia funkcjonowanie grupy społecznej jako takiej; będąc środkiem wyrażającym kulturę, staje się z czasem jej uosobieniem i stworzone za jego pomocą dzieła nabierają innego, pozaekonomicznego wymiaru. Czynnik ekonomiczny odgrywa też w procesie integracji jednostka-społeczeństwo rolę dominującą i wiedzie do asymilacji, natomiast w procesie relacji wyodrębnionej kulturowo grupy społecznej i społeczeństwa przyjmującego rola tego czynnika jest ambiwalentna i może służyć bądź integracji i zachowaniu własnej kultury, bądź asymilacji.

Zagadnienie wpływu polskiego dziedzictwa narodowohistorycznego na przebieg procesów integracji polskiej grupy etnicznej ze społeczeństwem amerykańskim omówił w swoim artykule Czesław Bloch, zaś Daniel S. Buczek poruszył sprawę roli parafii polsko-amerykańskiej jako jednego z elementów procesu amerykańskiej polonizacji polskich imigrantów. Z kolei Roman Dzwonkowski SAC omówił rolę polonijnych placówek duszpasterskich we Francji w zachowaniu przez tamtejszą Polonię niektórych wartości kulturowych, co w rezultacie ocaliło tę zbiorowość przed rozplynięciem się, umożliwiając jej integrację ze społeczeństwem francuskim. Andrzej Paczkowski — również na przykładzie Francji — przedstawił rolę prasy polonijnej w procesie integracji Polonii. Ks. Anastazy Nadolny podjął natomiast próbę porównania znaczenia i roli polonijnych instytucji oświatowych w różnych krajach osiedlenia Polonii — w Stanach Zjednoczonych Ameryki, Niemczech i Wielkiej Brytanii, zaś Jan Gruszyński zarysował procesy integracyjne trzech pokoleń zbiorowości polskich we Francji, Anglii i Szwecji.

W niezwykle ciekawą, a do tego mało znaną problematykę psychologii migracji wprowadzają rozważania Danuty Mostwin oraz Aleksandry Markiewicz. Pierwsza z wymienionych autorek zajęła się kwestią wykorzenia jako możliwym źródłem obaw u pierwszego pokolenia imigrantów. W konkluzji autorka m.in. stwierdziła, iż wyłonienie się trzeciej wartości, charakterystyczne dla osoby wykorzionej z rodzinnego środowiska kulturowego i przeniesionej do nowego otoczenia kraju przyjmującego, jest procesem produkującym napięcia. Trzecia wartość, która

zaczyna wylaniać się stopniowo we fragmentarycznej formie w pierwszym pokoleniu imigrantów, zostaje wcielona przez dzieci tego pokolenia w ich procesie identyfikowania się z modelami rodziców. Odrzucona później przez niektóre z tych dzieci — drugie pokolenie imigrantów — lub traktowana jako swój własny błąd, trzecia wartość, która winna stać się źródłem siły dla osoby, może stać się jednym ze źródeł obaw. Druga autorka podjęła natomiast kwestię wpływu przeżyć wojennych na utrzymywanie się tzw. syndromu obozowego w psychice emigrantów wojennych. Relacjonując badania, jakie przeprowadzano nad więźniami obozów koncentracyjnych, autorka stwierdziła, iż niektóre z nich dałoby się zastosować do polskich emigrantów wojennych; pozwoliłoby to lepiej zrozumieć ich problemy, a także znaleźć dla tej emigracji należne jej miejsce w historii wychodźstwa polskiego.

Ponadto w omawianym tu tomie „Studiów Polonijnych” zamieszczono tekst wykładu Jerzego Zubrzyckiego na temat założeń polityki wielokulturowości w Australii i Kanadzie, rozważania Gille Verbunt na temat różnych aspektów dotychczasowej polityki administracji francuskiej wobec imigrantów oraz artykuł Kazimierza Dopierały poświęcony dziejom duszpasterstwa w Adampolu — Polonezköy w latach 1842-1977. Opracowania ks. Anastazego Nadolnego o Towarzystwie Pomocy Naukowej im. św. Józefata w Westfalii w latach 1890-1919, Kazimierza Ickiewicza na temat roli parafii polskiego duszpasterstwa i szkoły parafialnej wśród Kaszubów ontaryjskich w II połowie XIX wieku, ks. Władysława Szulista o Kaszubach zamieszkałych w miejscowości Polonia w stanie Wisconsin, Michaela J. Mikosia o Polonii w Milwaukee oraz esej Andrew M. Greeleya na temat grup etnicznych białych Amerykanów dopełniają treści tomu VI „Studiów”.

„Rocznik Polonijny”

Przedstawiany tu z. 3-4 „Rocznika” zawiera, prócz działu *Kronika* oraz *Recenzje i omówienia*, działy *Artykuły* oraz *Materiały i informacje*. W dziale *Artykuły* zamieszczono ogółem siedem rozpraw dotyczących przede wszystkim historii szkolnictwa polonijnego.

Janusz Albin zarysował dzieje szkolnictwa polonijnego w Rumunii w latach 1919-1939, Wanda Pawlak szkolnictwa polskiego we Francji, znajdującego się w gestii Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Jan Sęk natomiast przedstawił stosunek władz brazylijskich do szkolnictwa polskiego w latach 1918-1923, a Jan Kazimierz Sawicki omówił kwestię kształcenia kadr Polskiej Marynarki Handlowej w Wielkiej Brytanii w latach 1939-1945.

Na podstawie materiałów archiwalnych oraz prasowych Henryk Chałupczak nakreślił problem organizacji oraz funkcjonowania kursów języka polskiego na terenie Niemiec w latach międzywojennych; od prężności organizacyjnej i sprawnego funkcjonowania kursów zależała znajomość języka polskiego wśród dzieci Polaków zamieszkałych w Niemczech na tzw. terenach emigracyjnych. Podniesione przez autora zagadnienie ma istotne znaczenie dla badań nad dziejami Polonii w Niemczech w latach międzywojennych.

Problem rozbieżności ideologicznych i programowych Polonii amerykańskiej i jej prasy w przededniu I wojny światowej przedstawił Marian M. Jelenkowski, natomiast Małgorzata Willaume podjęła próbę nakreślenia obrazu życia polskich uchodźców w Rumunii na podstawie ukazujących się tam w latach 1939-1942 gazet polskich.

W dziale *Materiały i informacje* zamieszczono rozprawę Benjamina Chapińskiego

go, w której autor stara się dowieść, iż Amerykanie polskiego pochodzenia nie wyzbyli się świadomości swojego pochodzenia etnicznego oraz że stopień znajomości języka polskiego nie jest adekwatnym wskaźnikiem przynależności do grupy etnicznej. Materiału dowodowego dostarczyła autorowi historia prasy polonijnej w Stanach Zjednoczonych. Dowód ten można byłoby uznać za całkiem przekonujący, gdyby nie to, że autor przeoczył fakt stałego napływu do Stanów Zjednoczonych polskich imigrantów, którzy niejako „odtworzali” substancję polskiej grupy etnicznej.

Omówienie założeń *Małego leksykonu Polaków w Czechosłowacji* oraz zestaw 27 haseł stanowią ostatnią pozycję działu materiałowego „Rocznika Polonijnego”.

* * *

Z powyższego przeglądu pism wynika, iż badania nad tzw. problematyką polonijną w latach 1985-1986 rozszerzyły swój zakres tematyczny na problemy do tego czasu nie podejmowane w literaturze naukowej. Nadal jednak istnieją zagadnienia i kwestie przez badaczy nie poruszane. Być może następne roczniki omówionych tu pism zawierać będą prace podejmujące te zagadnienia; np. wydaje się, iż konieczne staje się przebadanie problemu skutków, jakie zjawisko wychodźstwa wywołuje w życiu kraju opuszczanego przez emigrantów. Coraz bardziej rysuje się też potrzeba podjęcia studiów nad problemem wychodźstwa w ostatnim dziesięcioleciu.

Piotr Kraszewski